

Kazimierz Gabryel

Powstanie diecezji łódzkiej

Łódzkie Studia Teologiczne 4, 85-92

1995

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. KAZIMIERZ GABRYEL

POWSTANIE DIECEZJI ŁÓDZKIEJ

10 grudnia 1995 r. mija 75 lat od chwili, gdy papież Benedykt XV bullą *Christi Domini* powołał do istnienia diecezję łódzką. Oczywiście 75 lat to okres stosunkowo niedługi, gdy się weźmie pod uwagę inne diecezje w Polsce, mające za sobą blisko tysiącletnią historię, ale w dziejach naszego miasta, tak bardzo związanego z XIX i XX wiekiem, 75 lat to szmat czasu.

Łódź, chociaż prawa miejsce uzyskała już w 1523 r., jeszcze przez ponad 400 lat była tylko niewielkim miasteczkiem. Dopiero rok 1820 otworzył przed Łodzią wielką szansę. Decyzją Rządowej Komisji Spraw Wewnętrznych Królestwa Kongresowego z 18 września 1820 r. zaliczono Łódź do rzędu miast fabrycznych. Rozwój miasta postępuje teraz milowymi krokami. W przeddzień wybuchu pierwszej wojny światowej Łódź liczyła już ponad pół miliona mieszkańców i wraz z najbliższymi okolicami tworzyła ważny ośrodek przemysłu włókienniczego¹.

Pod względem organizacji kościelnej Łódź stanowiła zachodnią część rozległej archidiecezji warszawskiej. Ze względu jednak na swój odmienny, typowo robotniczy charakter, wymagała odrębnego i samodzielnego prowadzenia w niej pracy duszpasterskiej. Rozumiał to ówczesny arcybiskup warszawski, Aleksander Kakowski, który po objęciu w 1913 r. metropolii warszawskiej, w ciągu najbliższych miesięcy podjął pierwsze kroki, mające na celu utworzenie w Łodzi – nowej diecezji. Niestety, za rządów carskich, prowadzących zdecydowanie wrogą politykę wobec żywotnych spraw Kościoła katolickiego na ziemiach polskich, projekt utworzenia diecezji łódzkiej napotykał na olbrzymie trudności².

Sytuacja uległa jednak zmianie z chwilą wybuchu pierwszej wojny światowej. Kiedy w 1915 r. front niemiecko-rosyjski podzielił archidiecezję warszawską na dwie części, wówczas to papież Benedykt XV mianował administratorem apostolskim części archidiecezji, będącej pod okupacją niemiecką, biskupa kujawsko-kaliskiego, Stanisława K. Zdzitowieckiego. Ten zaś ze swej strony usta-

¹ H. S. D i n d e r, *Spod Czarnych Dymów. Łódź w latach 1861–1918*, Łódź 1978, s. 9 n.

² Bp W. U r b a n, *Dzieje Kościoła w zaborze rosyjskim*, [w:] *Historia Kościoła w Polsce*, t. 2, cz. 1, Poznań–Warszawa 1979, s. 416–431.

nowił wikariuszem generalnym tych terenów, ks. Henryka Przeździeckiego, proboszcza parafii św. Józefa w Łodzi.

Fakty powyższe zostały w pełni zaaprobowane przez arcybiskupa A. Kakowskiego, który dekretem z 20 maja 1915 r. utworzył wikariat generalny w Łodzi. Według brzmienia tego dekretu, jurysdykcja udzielona ks. H. Przeździeckiemu obejmowała „dekanaty: łódzki, brzeziński i łączycki oraz te wszystkie, które nie mogły komunikować się łatwo z Warszawą”. Wymienione wyżej tereny weszły później w skład diecezji łódzkiej.

Wydarzenia i decyzje w 1915 r. były niewątpliwie pierwszą przesłanką do powstania na tym terenie nowej diecezji. Po zakończeniu działań wojennych i uzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. podjęte zostały przez arcybiskupa A. Kakowskiego dalsze czynności, mające na celu utworzenie w Łodzi diecezji. Rzetelnego poparcia tym wysiłkom udzielił także gabinet rządowy premiera Leopolda Skulskiego (13 XII 1919–9 VI 1920), dawnego prezydenta Łodzi, który dobrze znał specyfikę i potrzeby rejonu łódzkiego.

Bardzo przychylnie odniósł się również do planów utworzenia nowej diecezji ówczesny nuncjusz apostolski w Polsce, Achilles Ratti, późniejszy papież Pius XI. Przebywając w Łodzi podczas Zielonych Świąt 1920 r., nuncjusz spotkał się z bardzo gorącym przyjęciem ze strony ludności robotniczej, a uczestnicząc w spotkaniach z przedstawicielami duchowieństwa łódzkiego, sfer przemysłowych i świata pracy, przekonał się osobiście, jak silne jest w społeczeństwie łódzkim pragnienie utworzenia w naszym mieście stolicy biskupiej.

Utworzenia diecezji łódzkiej domagali się również prawie wszyscy ówcześni biskupi polscy. Sesja Episkopatu Polskiego, odbyta pod przewodnictwem prymasa kard. Edmunda Dalbora w Gnieźnie 26–30 sierpnia 1919 r. postanowiła przygotować projekt terytorialnej reorganizacji Kościoła w Polsce³. W rezultacie 19 kwietnia 1920 r. rozesłano do ordynariuszów w Polsce ankietę z następującymi pytaniami:

1. Jakie korektury należałoby przeprowadzić w granicach istniejących diecezji i metropolii?
2. Jakie należy stworzyć nowe metropolie i diecezje?
3. Czy nie należy przenieść w niektórych diecezjach stolic biskupich ze względu na ich niedogodne położenie?

W odpowiedzi, szczególnie na pytanie drugie, prawie wszyscy biskupi byli zgodni odnośnie do utworzenia nowej diecezji ze stolicą w Łodzi. Niektórzy z nich jak biskupi: R. Jałbrzykowski, A. Łosiński, P. Mańkowski i M. Ryks popierali tylko samą propozycję utworzenia diecezji. Najkrócej ujął to w swojej odpo-

---

³ Ks. B. Kumor, *Projekty reorganizacji Kościoła polskiego w latach 1918–1925*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, 1975, t. 8, s. 157.

wiedzi biskup krakowski, Adam S. Sapiecha: „W Łodzi utworzenie diecezji jest rzeczą postanowioną”⁴.

Inni natomiast z biskupów jak: Z. Łoziński, S. Zdzitowiecki i kard. A. Kakowski, zakreślili także plan jej przyszłego terytorium. I tak biskup Z. Łoziński wysunął sugestię utworzenia „diecezji łódzko-radomskiej” z terenów archidiecezji warszawskiej i diecezji sandomierskiej, biskup S. Zdzitowiecki natomiast widział jej przyszłe terytorium złożone z trzech dekanatów archidiecezji warszawskiej i siedmiu dekanatów diecezji kujawsko-kaliskiej. Ostatecznie zrealizowany został projekt kard. A. Kakowskiego, który nową diecezję pragnął stworzyć z zachodniej części archidiecezji warszawskiej i w trakcie przeprowadzania ankiety czynił dalsze starania w Rzymie o formalną erekcję⁵.

W rezultacie tych wysiłków 10 grudnia 1920 r. papież Benedykt XV bullą *Christi Domini qui esse bonum pastorem*⁶ powołał do życia diecezję łódzką, w skład której weszło pięć dekanatów z archidiecezji warszawskiej: łódzki miejski, łódzki zamiejski, łęczycki, kłodawski i brzeziński – o łącznej liczbie 67 parafii, ze 126 kapłanami z ponad pół milionem wiernych⁷.

Łódź została wyznaczona na stolicę nowej diecezji, a dotychczasowy kościół parafialny św. Stanisława Kostki został podniesiony do godności katedry⁸. Do chwili nominacji ordynariusza administratorem apostolskim nowo erygowanej diecezji został arcybiskup warszawski, kard. A. Kakowski. 11 kwietnia 1921 r. papież Benedykt XV mianował ordynariuszem diecezji łódzkiej dotychczasowego proboszcza parafii św. Stanisława Kostki i dziekana łódzkiego, ks. prałata Wincentego Tymienieckiego, którego ingres i konsekracja nastąpiły 29 czerwca tegoż roku. Konsekratorem był kard. A. Kakowski, a współkonsekratorami ordynariusz kujawsko-kaliski S. K. Zdzitowiecki, ordynariusz podlaski H. Przeździecki, sufragan warszawski S. Gall i sufragan kujawsko-kaliski W. Krynicki⁹.

Nowa diecezja, której stolicą została Łódź, składała się z pięciu dekanatów: łódzkiego miejskiego, łódzkiego zamiejskiego, łęczyckiego, kłodawskiego i brzezińskiego. Kiedy jednak wczytujemy się w tekst bulli erekcyjnej z 10 grudnia 1920 r.¹⁰ dowiadujemy się, że nowa diecezja łódzka *tribus constat decantibus, videlicet Lodzensi, Lancieciensi et Klodaviensi*. Natomiast dwukrotnie opubliko-

⁴ Ks. B. Kumor, *Stanowisko biskupa Adama Stefana Sapiehy wobec reorganizacji Kościoła w Polsce i powstania metropolii krakowskiej (1920–1925)*, [w:] *Księga Sapieżyńska*, red. ks. J. Wolny, t. 2, Kraków 1986, s. 35.

⁵ Ks. B. Kumor, *Granice metropolii i diecezji polskich 968–1939*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 1970, t. 21, s. 390–392.

⁶ „Acta Apostolicae Sedis”, 1921, vol. 13, s. 249–251.

⁷ „Wiadomości Diecezjalne Łódzkie”, 1(1921), nr 2, s. 12–13.

⁸ Z. Wierozorek, *Kościół katedralny pw. św. Stanisława Kostki w Łodzi*, „Nasza Przeszłość”, 1985, t. 64, s. 59.

⁹ Ks. Z. Czornykowski, *Biskup Wincenty Tymieniecki, 1871–1934*, [w:] *Z dziejów Kościoła Łódzkiego*, Łódź 1989, s. 37–38.

¹⁰ „Acta Apostolicae Sedis”, 1921, vol. 13, s. 249–251.

wana bulla w polskich wydawnictwach¹¹, chociaż zawiera informację o zgodności z oryginałem, określa jednak, że diecezję łódzką tworzy się z pięciu następujących dekanatów: *Lodzensi bino, Brzezinensi, Lanciciensi et Klodaviensi*. Wreszcie polskie tłumaczenie bulli *Christi Domini*, które ukazało się w 1971 r., wymienia trzy dekanaty, choć równocześnie zamieszczona reprodukcja bulli pozwala odczytać naniesione poprawki przez nuncjusza A. Rattiego¹².

Przedstawione wyżej rozbieżności można wyjaśnić tylko na podstawie dokumentów, które znajdują się w Archiwach Watykańskich. Dokonał tego ostatnio ks. Wiktor Gramatowski w swoim bardzo wnikliwym studium, którego wyniki pragniemy przybliżyć czytelnikom¹³.

Z chwilą kiedy przybył do Polski Achilles Ratti, pełniący od maja 1918 r. obowiązki wizytatora na Polskę, Litwę, Łotwę, Estonię i Finlandię, a od marca 1919 r. jako nuncjusz apostolski w Polsce, zetknął się z problemem zmian organizacyjnych projektowanych w Kościele polskim. Jeżeli chodzi o plany utworzenia diecezji łódzkiej nuncjusz A. Ratti włączył się bardzo aktywnie w ich realizację na przełomie 1919 i 1920 r. Przejawem tego jest list nuncjusza A. Rattiego do kard. G. De Lai, sekretarza Kongregacji Konsystorialnej, z lutego 1920 r., w którym przedkładał Sekretariatowi Stanu projekt utworzenia nowej diecezji w Łodzi¹⁴. Papież Benedykt XV listem z 3 marca 1920 r. upoważnił nuncjusza do podjęcia odpowiednich przygotowań i zebrania informacji na temat granic diecezji, liczby parafii itp. Normalny tryb prac przyspieszył telegram nuncjusza A. Rattiego, który zawiadamiał, że wszystko jest już gotowe do erygowania nowej diecezji i prosił o nadanie szybszego tempa całej sprawie. Należy przypuszczać, że na treść tego telegramu nuncjusza miały wpływ w poważnym stopniu wydarzenia polityczne. W lipcu 1920 r. front polsko-bolszewicki zbliżał się niebezpiecznie do centralnych dzielnic Polski, a szczególnie do Warszawy¹⁵. Po przesileniu sierpniowym w wojnie polsko-sowieckiej i zwycięstwie wojsk polskich w bitwie nad Wisłą front zaczął coraz bardziej przesuwac się na wschód. Można powiedzieć, że powoli następowała stabilizacja także w pracy nuncjusza apostolskiego w Warszawie.

Tymczasem w odpowiedzi na ponaglący telegram nuncjusza A. Rattiego do Stolicy Apostolskiej i informacji napływających do Watykanu o sytuacji w woj-

¹¹ „Wiadomości Diecezjalne Łódzkie”, 1(1921), nr 2, s. 10–12; „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie”, 11(1921), nr 5–6, s. 86–88.

¹² „Wiadomości Diecezjalne Łódzkie”, 45(1971), nr 1–2, s. 1–4.

¹³ Ks. W. Gramatowski, *Geneza Diecezji Łódzkiej w świetle dokumentów watykańskich*, „Nasza Przeszłość”, t. 62, 1984, s. 187–202. Studium to ma dodatkową wartość przez ogłoszenie drukiem, w formie 11 załączników, oryginalnych dokumentów, znajdujących się w Archiwach Watykańskich.

¹⁴ Tamże, s. 189.

¹⁵ A. Ajnenkiel, *Od rządów ludowych do przewrotu majowego. Zarys dziejów politycznych Polski 1918–1926*, wyd. 5, Warszawa 1986, s. 185–192; A. L. Szczesniak, *Wojna polsko-radziecka 1918–1920*, Warszawa 1989, s. 40–45.

nie polsko-boleszewickiej papież Benedykt XV telegramem z 10 grudnia 1920 r. erygował diecezję łódzką i zaznaczył, by nuncjusz zebrał odpowiednie informacje do sporządzenia bulli erekcyjnej¹⁶.

O decyzji papieża pisał także sekretarz stanu kard. G. Gasparri do kard. G. De Lai. W liście z 15 grudnia 1920 r. informował, że na razie pod przyszłą diecezję łódzką wydzielono obszar jedynie z archidiecezji warszawskiej, gdyż wydzielenie obszaru z diecezji kujawsko-kaliskiej może nastąpić dopiero w terminie późniejszym¹⁷. Kardynał G. De Lai w swej odpowiedzi z 18 stycznia 1921 r. stwierdzał, iż przyjmując do wiadomości fakt erygowania diecezji łódzkiej, równocześnie zwraca się do nuncjusza w Polsce o nadesłanie danych potrzebnych do opracowania bulli¹⁸.

13 lutego 1921 r. nuncjusz przekazał odpowiednie informacje do Rzymu, dołączając jednocześnie wiadomość, iż nowa diecezja powstaje wyłącznie z obszaru archidiecezji warszawskiej. W związku z tym nuncjusz podał także dane o pięciu dekanatach mających tworzyć diecezję łódzką¹⁹.

Nuncjusz A. Ratti czuwał w dalszym ciągu nad tokiem sprawy. Świadczy o tym jego list z 25 marca 1921 r. skierowany do sekretarza Kongregacji Konsystorialnej, kard. G. De Lai, poświęcony oczekiwaniu na tekst bulli erekcyjnej²⁰. Dopiero jednak 17 maja 1921 r. mógł przesłać kard. De Lai wiadomość, iż od wczoraj jest w posiadaniu bulli papieskiej, a wysłanej z listem datowanym 6 maja tegoż roku²¹.

Jednakże nuncjusz A. Ratti dość szybko zdał sobie sprawę z niezgodności tekstu bulli z informacjami, które wcześniej przekazał do Rzymu. 25 maja 1921 r. w liście do kard. De Lai donosi iż dokładna lektura bulli erekcyjnej uświadomiła mu, że opuszczono dwa dekanaty z proponowanych pięciu. W tej sytuacji nuncjusz postanowił, na mocy posiadanych uprawnień, osobiście poprawić oryginał bulli i tak poprawioną bullę uznać za oryginał²².

Zachodzi pytanie, jakie to były dekanaty, które w bulli opuszczono i które następnie nuncjusz dopisał? Otóż dopisał „podwójny” łódzki, co w rezultacie daje miejski i podmiejski (*urbano et extraurbano*) oraz dekanat „brzeziński” oraz zmienił słowo *tribus* na *quinque*²³.

Kongregacja Konsystorska przyjęła poprawki mons. A. Rattiego bez dyskusji i po prostu ratyfikowała je²⁴. Rodzi się jednak kolejne pytanie – co mogło być przyczyną zaistniałych różnic? Ksiądz W. Gramatowski twierdzi, że była to po

¹⁶ Ks. W. Gramatowski, dz. cyt., s. 189; zob. dok. nr 6; por. także dok. nr 1.

¹⁷ Tamże, s. 191–193, dok. nr 1 i 2.

¹⁸ Tamże, s. 193–194, dok. nr 3 i 4.

¹⁹ Tamże, s. 195–197, dok. nr 6.

²⁰ Tamże, s. 198–199, dok. nr 7.

²¹ Tamże, s. 200–201, dok. nr 9.

²² Tamże, s. 201, dok. nr 10.

²³ Tamże, s. 201, dok. nr 10.

²⁴ Tamże, s. 202, dok. nr 11.

prostu pomyłka sekretarza przygotowującego minutę bulli. A oto końcowy fragment rozważań ks. W. Gramatowskiego:

„[...] odpowiednie dane wysłano do Rzymu już 13 lutego 1921 r., a sama bulla została wysłana do Warszawy dopiero 6 maja. Dаты te dzieli okres ponad dwóch i pół miesiąca, wystarczający, by posłużono się przekazanym materiałem, aczkolwiek korespondencję cechuje atmosfera pośpiechu. Istota problemu polega na tym, że dekret był przygotowany już w dniu 20 grudnia 1920 r., nieomal bezpośrednio po telegramie papieża Benedykta XV erygującym diecezję łódzką. Dekret został więc sformułowany przed otrzymaniem danych od nuncjusza i stanowił podstawę prawną pospiesznego aktu erekcji. Jest więc rzeczą zrozumiałą, że pod wpływem poprawek nuncjusza Kongregacja Konsystorska uznała zaistniałą pomyłkę i przyjęła korektę do wiadomości. Minuta dekretu znajdującego się w Archiwum Kongregacji do Spraw Biskupów została poprawiona.

Jednak powyższych poprawek nie naniesiono na bullę i dekret znajdującą się w Sekretariacie Stanu. Pozostały w nich sformułowania o trzech dekanatach diecezji łódzkiej. Oryginałem bulli erekcyjnej jest bowiem egzemplarz poprawiony przez nuncjusza A. Rattiego, obecnie znajdujący się w Archiwum Diecezji Łódzkiej, mimo iż zmodyfikowany w stosunku do tekstu ogłoszonego w oficjalnym organie Kurii Rzymskiej „Acta Apostolicae Sedis”²⁵.

Przedstawione wyżej ustalenia w najnowszych badaniach historycznych nad tekstem bulli z 10 grudnia 1920 r., erygującej diecezję łódzką, pozwoliły na definitywne rozstrzygnięcie, że nowo utworzona diecezja obejmowała pięć dekanatów stanowiących zachodnią część archidiecezji warszawskiej²⁶. Przypomnijmy, że znajdowało się w niej 67 parafii i zamieszkiwało ponad pół miliona wiernych²⁷. W takiej to właśnie diecezji, o takich granicach terytorialnych, rozpoczął pracę pierwszy ordynariusz łódzki, biskup Wincenty Tymieniecki, którego ingres i konsekracja odbyły się 29 czerwca 1921 r.

Pozostawała jednak w dalszym ciągu niezmiernie ważna sprawa do załatwienia, a mianowicie problem właściwego ukształtowania granic diecezji łódzkiej. Diecezja ta, utworzona wyłącznie z zachodniej części archidiecezji warszawskiej, miała kształt dosyć nieforemny, gdyż stolica diecezji – Łódź, znajdowała się na

²⁵ Tamże, s. 190–191; Oryginał bulli papieża Benedykta XV *Christi Domini* ma też już swoją historię. Do 1939 r. znajdował się w Archiwum Diecezji Łódzkiej. Zabranym w czasie wojny przez władze niemieckie, znalazł się w 1945 r. w Państwowym Archiwum w Łodzi. Potem przez ponad 30 lat trwały rozmowy, żeby władze łódzkiego Archiwum przekazały oryginał bulli prawowitemu właścicielowi, Archiwum Diecezjalnemu. Niestety, rozmowy nie przyniosły żadnych rezultatów. Dopiero na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych, na fali ogólnych przemian w Polsce, oryginał bulli wrócił wreszcie do Archiwum, gdzie znajduje się do chwili obecnej.

²⁶ Ustalenia ks. Wiktora Gramatowskiego mają duże znaczenie, gdyż piszący o początkach diecezji łódzkiej czasem mylnie informowali o liczbie dekanatów, jakie weszły w 1920 r.: „Nowo powstała diecezja została wydzielona jedynie z archidiecezji warszawskiej i liczyła 3 dekanaty”. („Wiadomości Diecezjalne Łódzkie”, 41(1967), nr 6, s. 129.

²⁷ „Wiadomości Diecezjalne Łódzkie”, 1(1921), nr 2, s. 12–13.

krańcach diecezji i przedmieścia miasta graniczyły z diecezją kujawsko-kaliską. Powiększenie diecezji o terytorium znajdujące się na południe i zachód od Łodzi, a także należyte ukształtowanie granic diecezji było postulatem dużej wagi przede wszystkim ze względów duszpasterskich i administracyjnych.

W latach 1921–1925, w związku z nowym podziałem administracji kościelnej w Polsce, wysunięto kilka projektów zmierzających do znacznego powiększenia terytorium diecezji łódzkiej. W 1922 r. biskupi H. Przeździecki i R. Jałbrzykowski byli autorami projektu, który przewidywał powiększenie diecezji łódzkiej częścią biskupstwa kujawsko-kaliskiego przez przyłączenie 11 dekanatów: Pabianice (6 parafii), Uniejów (13 parafii), Turek (13 parafii), Stawiszyn (10 parafii), Kalisz (11 parafii), Koźminek (10 parafii), Staw (7 parafii), Sieradz (6 parafii), Tuszyn (6 parafii), Warta (7 parafii) i Szadek (9 parafii). W ramach nieznacznej rekompensaty Łódź miała odstąpić diecezji kujawsko-kaliskiej, która miała zmienić nazwę na diecezję włocławską, dekanat kłódawski z ośmioma parafiami.

W odpowiedzi na powyższy projekt biskup kujawsko-kaliski, S. K. Zdzitowiecki, wysunął plan nieco zmodyfikowany. Proponował on powiększenie diecezji łódzkiej tylko o siedem dekanatów z diecezji kujawsko-kaliskiej (Bełchatów, Gorzkowice, Łask, Pabianice, Piotrków Trybunalski, Tuszyn i Widawa), oraz dwie parafie – Bałdrzychów i Wartkowice z dekanatu uniejowskiego. Obydwa projekty jednak niebawem upadły ze względu na to, że planowano utworzyć diecezję kaliską. Wyglądało to w ten sposób, że biskupi H. Przeździecki i R. Jałbrzykowski przedłożyli *Projekt granic diecezji i metropolii w Rzeczypospolitej*, który miała rozpatrywać Konferencja Biskupów Polskich 21–25 czerwca 1922 r.²⁸

Kolejny projekt powiększenia diecezji łódzkiej wysunęła Konferencja Biskupów metropolii warszawskiej, która pod przewodnictwem kard. A. Kakowskiego obradowała 18 i 19 marca 1924 r. Projekt ten postulował włączenie do diecezji łódzkiej z diecezji kujawsko-kaliskiej – powiatu Łask z dekanatem łaskim (9 parafii) i widawskim (10 parafii), ponadto dekanat piotrkowski (8 parafii) i wreszcie dekanat tuszyński (6 parafii). Diecezja łódzka miała natomiast odstąpić diecezji kujawsko-kaliskiej dekanat kłódawski. W przypadku utworzenia diecezji kaliskiej, Łódź miała ponadto otrzymać dekanaty: Bełchatów i Gorzkowice.

Projekt powyższy został zatwierdzony przez komitet biskupów obradujący w Warszawie 20 i 21 marca 1924 r. pod przewodnictwem kard. E. Dalbora. Projekt ten uzyskał także pełną aprobatę biskupa łódzkiego, W. Tymienieckiego, który proponował ponadto włączenie do diecezji łódzkiej Zduńską Wolę, która „jako miasto robotnicze ściślejszymi węzłami jest połączone z Łodzią niż z Włocławkiem”. Omawiany projekt wszedł w całej rozciągłości wraz z poprawką biskupa W. Tymienieckiego do *Zbioru projektów* przygotowanego przez biskupa H. Przeździeckiego na Konferencję Episkopatu Polskiego, która miała się odbyć w Częstochowie 2 i 3 lipca 1924 r.

²⁸ Ks. B. Kumor, *Granice metropolii...*, s. 390–392.

Tymczasem Konferencja Biskupów w Częstochowie poczyniła wiele korektur w przedstawionym projekcie powiększenia diecezji łódzkiej i taki właśnie poprawiony projekt znalazł się w bulli papieża Piusa XI *Vixdum Poloniae unitas*, wydanej 28 października 1925 r., która przeprowadzała ostateczne rozgraniczenie diecezji Kościoła katolickiego w Polsce²⁹.

Zgodnie też z jej brzmieniem diecezję łódzką powiększono z części diecezji kujawsko-kaliskiej (która teraz otrzymała nazwę diecezji włocławskiej)³⁰ o sześć dekanatów: bełchatowski bez parafii Grzymulina Wola (9 parafii), piotrkowski (9 parafii), tuszyński (6 parafii), łaski (9 parafii), widawski (10 parafii), pabianicki (6 parafii) oraz dwie parafie z dekanatu uniejowskiego: Bałdrzychów i Wartkowice, a ponadto dwie wioski z archidiecezji warszawskiej: Antoniew i Dąbrowa³¹.

W rezultacie tych zmian diecezja łódzka obejmowała od 1925 r. 13 dekanatów: bełchatowski, brzeziński, łaski, łączycki, łódzki, ozorkowski, pabianicki, piotrkowski, poddębicki, tomaszowski, tuszyński, widawski i zgierski. Od 1925 r. diecezja łódzka obejmowała 7450 km² powierzchni, posiadała 105 parafii, 193 kapłanów i blisko 900 tys. wiernych³².

---

²⁹ Ks. B. Kumor, *Projekty zmian w organizacji metropolitalnej i diecezjalnej w Polsce (1918–1925)*, [w:] *Kościół w Drugiej Rzeczypospolitej*, Lublin 1980, s. 60–62.

³⁰ *Zarys dziejów diecezji włocławskiej*, [w:] *Rocznik diecezji włocławskiej*, Włocławek 1972, s. 28.

³¹ Ks. B. Kumor, *Granice metropolii...*, s. 392.

³² Z diecezji łódzkiej wyłączono w 1925 r. cały dekanat kłódzki i przyłączono do diecezji włocławskiej. Zob. „Wiadomości Diecezjalne Łódzkie”, 5(1925), nr 4, s. 121; Z. Czernicki, *Schematyzm Kościoła rzymsko-katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Kraków 1925, s. 64–76.